

6. СТРУКТУРУВАННЯ ЗАНЯТТЯ

6.1 Особливості структурування тексту у дистанційному курсі

Тільки постійно пам'ятаючи, для кого Ви пишете і з якою метою Ви пишете, Ви будете знати, як писати і що писати.

Дистанційне навчання як форма, що має певні особливості порівняно до традиційної форми з причини застосування у процесах передачі і доставки інформації нових інформаційних технологій, а також завдяки їм, використовує на протязі навчання таку постійну складову як спілкування і, у свою чергу, вимагає інших засобів структурування тексту, бо це пов'язано з особливостями організації діяльності студента.

Логічна структура навчального матеріалу - це модель, що виявляє систему взаємозв'язків (відносин) між логічними елементами цього матеріалу [56].

Коли елементи цілого не просто об'єднані механічно і не просто зв'язані, а зв'язані між собою так, що взаємно впливають один на одного, причому цей вплив досить істотний, має сенс говорити про те, що елементи системи утворюють структуру. Таким чином, структура – це спосіб стійкого сполучення, взаємовпливу елементів такого роду цілісних систем.

Структури бувають глобальні і локальні. У теперішній час найбільшу увагу приділяють глобальним структурам – логіці побудови навчальних програм. Локальні структури, на жаль, залишаються поза увагою викладачів, а саме від них залежить доступність та ступінь сприйняття навчального матеріалу.

Будь-яка частина навчального матеріалу, будь-яке пояснення, міркування, рішення пізнавальної задачі (у широкому сенсі) характеризується визначеною логічною структурою. Ця логічна структура залежить насамперед від таких факторів:

- які поняття і судження використовуються для виведення тієї чи іншої закономірності, для обґрунтування (яке не обов'язково повинно бути строгим у логічному відношенні) того чи іншого положення і
- які зв'язки і відносини між цими поняттями і судженнями встановлюються (виявляються) у процесі міркування (умовивід, обґрунтування, рішення).

Число різних способів структурування (побудови) навчального матеріалу необмежено. Не може бути і мови про експериментальну перевірку методів викладу.

Перехід від одного варіанта викладу навчального матеріалу до іншого через структури правомірно трактувати як переклад з однієї «мови» на іншу. При перекладі ми спочатку немов би оголюємо думку для того, щоб «переодягти» її в нові зовсім інші засоби зовнішнього вираження. Виділення думки у чистому вигляді є ніщо інше, як логічний аналіз перекладеного змісту.

Крім того, у процесі навчання завжди бере участь «немовна» інформація, що безпосередньо в тексті не присутня, а залежить від досвіду студента і таким чином логічна структура навчального матеріалу стає важливою комунікативною характеристикою останнього.

Надлишкова інформація в навчанні, тобто вся інформація, що дається понад мінімально необхідну для розуміння (повторення, повідомлення тієї ж інформації в новій формі – значеннєва синонімія), обумовлена не тільки коливанням уваги і недосконалістю пам'яті студентів, але і нагальною потребою знайти за допомогою перекодування інформації таку форму повідомлення, що відповідала би особливостям мислення студентів.

Проблема доступності навчального матеріалу – це, власне кажучи, проблема комунікативності навчального матеріалу, його можливих перекодувань.

Таким чином, у модулі звертається увага на психологічні, логічні та комунікативні аспекти навчального матеріалу.

Однією з найважливіших (і, в той же час, найскладніших) задач викладача при підготовці навчальної інформації до дистанційного курсу є її переструктурування та представлення у вигляді графа (для подальшого перетворення у гіпертекст) із метою активізації засвоєння та сприяння успішному формуванню нових знань у суб'єкта навчання. Індивідуальне знання виділяє в навчальному матеріалі структурні та функціональні компоненти змісту, а також конкретно-методичні форми їх висвітлення у варіантних навчальних ситуаціях.

Варіативний підхід до навчальних ситуацій потрібен, щоб найефективніше використати базовий словник (семантичний простір) кожного слухача. Навчальна інформація як смисловий інваріант процесу навчання є внутрішнім змістом навчальної ситуації. У зв'язку з цим, визначається структура змісту, що впливає на структуру методу навчання. В той же час велике значення має й процесуальна сторона навчальної діяльності.

З точки зору діяльнісного підходу структурними компонентами процесу навчання можуть бути доповіді, задачі та ситуації спілкування.

Структура кожного етапу процесу навчання повинна розглядатися на трьох рівнях:

- дидактичним,
- логіко-психологічним та
- методичним.

Дидактична структура в своїй основі містить необхідність актуалізації надбаних знань (створення інформаційного простору для сприйняття навчальної теми, що пов'язано з поширенням існуючого базового словника, або тлумачного тезаурусу); засоби формування нових знань (напрямок пошуку, засоби технології), нових вмінь та навичок (форми багаторівневої діяльності).

Методична структура є формою підтримки і забезпечення функціонування системи навчання, тому вона складається з вправ, пояснень, пізнавальних завдань, а також самостійного виконання студентами завдань різного рівня проблемності з коментарями.

Ці обидві структури пов'язані між собою, а також з цілями процесу навчання, внутрішньою логіко-психологічною структурою, що призначена забезпечити сприйняття інформації та її усвідомлення на першому етапі. Далі за допомогою порівняння, зіставлення, аналогій, пояснень, проблемного діалогу формуються розуміння та осмислення, а також здійснюються узагальнення і створення системи.

При проектуванні організаційної структури вивчення певної теми викладач має передбачити:

- закономірності процесу навчальної діяльності та його логіку;
- закономірності процесу засвоєння нових знань як суб'єктивної цінності і запоруки особистісної діяльності;
- закономірності самостійної пізнавальної діяльності;
- види можливої спільної діяльності викладача й студента як суб'єктів процесу навчання.

При розробці дистанційних курсів можливі два підходи: створення електронного підручника і планування діяльності студента з використанням інформаційних матеріалів різних авторів. У першому варіанті створенням інформаційних матеріалів займається провідний фахівець відповідного наукового напрямку. Як правило, тексти у цьому випадку оригінальні, але самий навчальний процес відходить на другий план, ним займається на останнім етапі тью-

тор. Залучати фахівців до розробки електронного підручника дуже важко, тому їх кількість замала.

Найбільш плідним є другий підхід, де планується діяльність студента протягом дистанційного навчального процесу з використанням інформаційних матеріалів різних авторів. Якщо у першому підході увага приділяється якості тексту, що не завжди гарантує якісного навчального процесу, то у останньому підході головне – якість навчального процесу, що потребує організаційних та методичних заходів і якісних інформаційних матеріалів, які можуть бути розробленими різними авторами.

Педагогічний підхід може допомогти Вам структурувати вхідні навчальні матеріали у навчальну послідовність. Спробуйте створити модульний блок (що завжди з'являється у дискусіях про дистанційне навчання) для Вашого уроку у віртуальному класі.

Важливо використовувати ясні інформаційні елементи у навігаційній структурі, яка розповідає студенту про курс. Інформаційними елементами для базової орієнтації у віртуальному навчальному середовищі можуть бути такі пункти:

- Домашня сторінка курсу;
- Сторінка з інформацією про викладачів та студентів;
- Домашня сторінка студента;
- Біографії студентів;
- Указівки викладача.

Дистанційний курс мають розвивати певні стандартні елементи

- Передмова до курсу;
- Детальний опис курсу;
- Сторінка цілей;
- Біографії викладачів;
- Терміни та визначення;
- Сторінка курсової політики;
- Сторінка копірайту;
- Контактна сторінка.

Рекомендується пропонувати орієнтаційні елементи для навчальних матеріалів

- Меню та таблиця змісту;
- Індекс;
- Карта сайту;

➤ Пошукова сторінка.

Додаткові інформаційні елементи пропонують студентам потрібні ресурси

➤ Сторінка курсових ресурсів;

➤ Сторінка пошуку у мережі;

➤ Опис книжок;

➤ Сторінка проекту.

Курс має бути поділений на розділи та підрозділи, але кожна одиниця повинна бути невеликою (2-3 сторінки тексту – до 200 рядків). Краще створювати більше файлів, але менших за розміром та різноманітних за структурою. Це полегшить Вашим майбутнім студентам сприйняття інформації. Необхідно оптимізувати поділ матеріалу курсу на розділи та підрозділи відповідно до цілей, завдань та складеного плану. При розробці теоретичного матеріалу необхідно оптимізувати зміст, використовуючи списки, таблиці, а також передбачаючи посилання за термінами, ключовими словами, визначеннями на більш докладну інформацію.

Як Ви вважаєте, чому подрібнені розділи тексту ще й з доданими іншими інформаційними формами оптимізують навчання?

На кожній із сторінок (з розділів) необхідно розкривати не більше як дві теми, а текст – писати стандартним шрифтом (наприклад, Times New Roman) і виділяти жирним шрифтом головні моменти у змісті, а збільшеним шрифтом – заголовки і підзаголовки сторінок. Таким чином може бути досягнута легкість читання та швидкість сприйняття інформації.

Освітні ресурси повинні навчати новому, ґрунтуючись на відомих аудиторії знаннях. Зміст має підкреслювати нові та незнайомі факти і поняття.

Зміст курсу (діяльнісний підхід). Студент із самого початку роботи за комп'ютером повинен знати, що для здійснення навчання йому потрібні знання, уміння, навички і діяльність. Інструменти для виконання навчального процесу забезпечує зміст. Він повинен підтримувати мету та задачі для її досягнення у обраній аудиторії. Він також повинен бути доречним, точним, перевіреним, повним і добре організованим. Зміст має підкреслювати нове і незнайоме, ґрунтуючись на загальних елементарних знаннях аудиторії.

Чітка і логічна організація курсу та його запланована послідовність призначені забезпечувати розуміння і запам'ятовування матеріалу. Для того, щоб дистанційний курс не сприймався як деякий моноліт, а вабив цікавими і поширеними можливостями інформації за обраною темою, зміст повинен бути забезпечений посиланнями.

Мета і задачі. Задачі навчання мають бути чітко і ясно сформульовані і системно організовані.

Інформація. Для створення умов щодо сприймання навчального матеріалу корисно використовувати допоміжні матеріали. Можливо також проведення попереднього тестування, відповідно результатам якого студенти отримують індивідуальні завдання.

Точність інформації – це зокрема правильне використання термінології та точність засобів.

Повнота змісту та рівень детальності курсу повинні відповідати меті, задачам і аудиторії.

Наголошування. Освітні ресурси призначені надавати нову інформацію, ґрунтуючись на відомих аудиторії знаннях. Зміст має підкреслювати нові та незнайомі факти і поняття.

Фон та знайомий зміст не повинні відволікати увагу; навчання в першу чергу сфокусовано на цільовому змісті.

Необхідно заохочувати студентів виділяти найбільший час задля нових або незнайомих їм тем. Складніший зміст бажано періодично проглядати та оцінювати на випадок необхідної адаптації та можливого поновлення.

Організація та послідовність. Організація заняття повинна відбивати структуру предмету. Зазвичай інформація краще за все відображена в логічній організації та послідовності. Подібний формат допомагає студенту краще засвоювати матеріал.

Для деяких тем характерні певні організаційні структури, яких необхідно дотримуватися. Якщо відмовитися від традиційної організаційної структури, необхідно ретельно оцінити ефективність запропонованої нової організації.

Необхідно показувати попередні знання, на яких будується зміст.

Рекомендується завжди використовувати схему або діаграму для пояснення організаційної структури предмету.

Посилання. Посилання визначаються як матеріал, на якому засновані ствердження або пропозиції. Посилання дозволяють студентам досліджувати предмет докладніше. Ресурси, що на них посилаються, по можливості повинні включатися до навчального

курсу. Виняток складають матеріали, що володіють авторським правом, і звичайно доступні програми.

Якщо для збереження суцільної єдності змісту курсу бажано додержуватися логічної організації та послідовності навчальної інформації, які рекомендації можна надати щодо її поширення та поглиблення?

Як можна зіставити перегляд основної інформації з термінологічною системою у часі, щоб сприяти формуванню особистого інформаційного простору безупинно?

Слід враховувати, що зміст будь-якого дистанційного курсу можна поділити на сталий, що практично не змінюється, та змінний – приклади сьогодення, особистий досвід тьютора, опис ситуацій та інше. Бажано їх розміщувати у різних файлах, що дозволить динамічно формувати навчальний матеріал. При цьому однак треба пам'ятати, що сталий текст не повинен викладатися одноманітно, тому що змінюється склад аудиторії, обставини викладання, вимоги до навчальної діяльності, методичні заходи тощо.

Кожен розділ, підрозділ бажано супроводжувати висновками та питаннями до рефлексії (що треба осмислити у даному розділі, яку інформацію присвоїти). Питання до рефлексії потім можна використовувати у курсі при проведенні дискусій, у чаті, при виконанні різних вправ, завдань.

Резюме. Зміст курсу складають навчальні матеріали, призначені для передачі необхідних знань і формування на їхній підставі практичної діяльності, яка у майбутньому може безпосередньо виступати як складова професійної діяльності або доповнювати її.

Зміст визначають мета курсу та його задачі, спрямовані на формування діяльності і інформаційного простору студента. У змісті мають передбачатися допоміжні матеріали різного призначення для посилення впливу інформації та її інтерактивності.

Нові факти і поняття повинні ґрунтуватися на вже надбаних знаннях, уміннях та навичках і показувати діалектичний розвиток, якісне поширення та поглиблення понять, що призначено допомогти студенту у формуванні особистого інформаційного простору. У цьому напрямку велику допомогу надають посилання.

6.2 Навчання через розв'язання завдань

Розвиток пізнавальної активності здійснюється не як навчання заходам розв'язання завдань, а як виховування творчого мислення в умовах дидактично організованого діалогу і ситуацій групового мислення.

О.М. Матюшкін

Поведінка людини як суб'єкта діяльності характерна тим, що вона є саморегульованою і здійснюється у процесі розв'язання різноманітних завдань, що постають перед людиною. Отже навчальний процес можна вважати моделлю, яка готує на матеріалі різних дисциплін індивіда до опанування засобами різної діяльності, що має допомогти йому жити у суспільстві і стверджувати себе як особистість.

Будь-яка діяльність – питання, завдання, вправи – життєспроможне майбутнє навчального матеріалу. Вони заставляють студентів цілеспрямовано працювати з матеріалом. Без цих завдань вони будуть позбавлені досвіду, який вони признають дійсно корисним і який, хоча дехто з них цього ще не відчуває, їм конче потрібен як особистостям і майбутнім фахівцям.

Наскільки часто даються завдання і які саме за формою і за змістом вони можуть бути?

Деякі автори розподіляють завдання у такий спосіб:

- Самооцінювані питання – з'являються у людини по декілька відразу вже після однієї години читання;
- Питання у тексті – можуть зустрічатися між першими для здійснення активного діалогу між автором та студентом.

Правила щодо того, як часто доречно вставляти у текст завдання, у тому числі, питання, на жаль відсутні. Рекомендується розміщати одне завдання на сторінці.

Усі ці завдання повинні супроводжуватися такими методичними розробками викладача:

- Скільки часу потрібно студенту на виконання завдання?
- Що потрібно зробити, щоб отримати відповідь?
- Як студенти повинні оформити відповідь?

Від студентів можуть вимагати:

- Розмірковувати над тим, що вони прочитали, або над своїм життєвим досвідом;

- Проаналізувати нову частину тексту;
- Залучити до дискусії інших студентів, членів родини;
- Провести практичну роботу з обладнанням і записати результат;
- Вести щоденник або реєстрацію виконаної роботи і спостережень, зроблених за відповідний проміжок часу для підготовки до наступних занять;
- Запропонувати робочий план;
- Уявити, що студенти будуть думати/відчувати/робити, якщо один із них підготує ескіз до тексту.
- Дати питання або завдання студентам можна декількома способами таким чином, щоб можна було відразу записати відповідь;
- Відмітити галочкою твердження, із яким студент згоден;
- Відповідати на питання з декількома варіантами відповідей, відзначаючи вірну відповідь галочкою;
- Поєднати відповідні або асоціативні пункти в одному стовпчику з пунктами в іншому;
- Виділити фрази, що стосуються змісту завдання;
- Заповнити пропуски у тексті;
- Написати довгу відповідь – есе для перевірки викладачем;
- Зробити додатки або надати аргументи до наведених діаграм, таблиці, графіка;
- Зробити графік, карту, діаграму;
- Зробити аудіо запис;
- Зробити відео запис.

Це тільки незначна кількість засобів привертання студентів до активної участі у навчальному процесі.

Завдання можуть мати різні рівні складності відповідно до потрібної для їх виконання пізнавальної діяльності.

Пропонується п'ять типів завдань:

1. Щоденний звіт про спостереження або отриманий досвід – перший крок на шляху вивчення нових способів отримання інформації.

2. Вибрати, сформулювати або запам'ятати важливі факти, визначення, правила.

3. Розрізнити, коли наводяться приклади і «неприклад» нових визначень та правил.

4. Навести свої приклади і «неприклади», можливо, навіть, зробити доповідь про свої спостереження або досвід, отриманий під час вивчення нових визначень та правил.

5. Застосувати нові визначення/правила (плюс особистий досвід, дотепність, винахідливість) для аналізу, пояснення або планування нової ситуації (яка не обговорювалася) – можливо в процесі пошуку розкриються особисті якості.

Перший тип завдання можна використати, коли ви збираєтесь увести нове правило або визначення.

Завдання другого та третього типів можуть виконувати функцію «питань на розуміння». Вони допомагають звернути увагу студентів на важливі місця у тексті та дати їм можливість перевірити, наскільки вони зрозуміли думки автора.

Четвертий тип завдання пропонує студентам розповісти про те, що вони знають щодо запропонованої теми.

П'ятий тип максимально вимагає від студентів опанування теми, пропонує їм аналізувати, планувати, творити.

Якщо ці питання розміщувати наприкінці розділу, вони можуть бути складними для студентів. Але поставлені всередині тематичного блоку вони сприяють тому, що студенти ще раз переглядають матеріал, і це вже буде не перший погляд і не перше знайомство, а усвідомлений аналіз і самостійне структурування, тобто виділення основної думки, пошук прикладів застосування у тексті або пошук їх у своєму досвіді та ін.

	Що вам нагадують ці типи завдань? Чи наведені 5 типів охоплюють можливі типи завдань?
---	--

У курсі повинні бути надані зразки розв'язання проблем, які охоплювали б усі можливі варіанти.

Для самоперевірки студентам бажано надавати завдання з відповідями.

У дистанційному навчанні можна перелічити основні психолого-педагогічні вимоги до контрольної-діагностичних завдань [42]:

- завдання повинно фіксувати не тільки результат, а й варіанти рішення завдання студентами (при відсутності варіантів тьютор може запропонувати деякі з них як поширення інформаційного модуля);

- за структурою, змістом та формою інформація не повинна явно відтворювати попередній модуль, а також дублювати завдання, щоб навчання студента не зводилося до використання вже вивчених заходів роботи і не сприяло створенню психологічного бар'єра «діяльності за зразком»;
- для використання попередньої інформації доречно просто робити посилання на вже вивчений матеріал;
- інформація кожного наступного модуля повинна з метою актуалізації знань неявно містити дані про основний зміст і відпрацювання операцій попереднього модуля;
- серії завдань на один і той же модуль повинні бути орієнтовані на індивідуальні особливості роботи студентів із використанням при цьому оптимальних для кожного студента засобів навчання. З цією метою належить варіювати різноманітні структурні компоненти завдань: інструкції, питання, набори чи рівневі комплекси задач. Це дозволяє виявити і подолати стереотипи навчального досвіду студентів, звички до певних типів задач, побоювання самостійного пошуку алгоритму рішення або вибору стратегії діяльності.
- індивідуальні особливості роботи студентів повинні бути врахованими з використанням додаткових структурних компонентів (інструкцій, питань-підказок), характерних для будь-якого етапу роботи над завданням, починаючи з аналізу його умов і закінчуючи контролем отриманих результатів;
- особливу увагу треба звернути на систему питань, яка повинна містити не тільки досить формальні, констатуючі закриті питання, які лише визначають наявність сприйняття, але не розкривають здібності до пізнавальної та іншої діяльності і, що головне, не викликають інтересу і внутрішньої мотивації до пізнання, але й відкриті, навчаючі питання з актуальною вступною частиною, які припускають розгорнуті, варіантні відповіді, а у деяких випадках - нестандартні ситуації і навіть прогнозування.

Нагадаємо про навчальний контекст, у якому вони представлені:

- Ви пояснюєте відповідну сторону Вашої теми – декілька пунктів;
- Ви просите студентів зробити відгук на підставі того,
 - що Ви можете запропонувати з того, із чим вони знайомі;
 - що вони зможуть знайти де-небудь;
 - що сказано у тексті;

- Ви вказуєте, який відгук Ви очікуєте і чому;
- зазначте те, що б Ви хотіли надати на наступному етапі навчання.

Завдання можна спочатку підготувати, причому у декількох редакціях і рівнях пізнавальної діяльності, а потім додавати їх у текст. Проте можна і навпаки – формувати завдання по мірі вивчення матеріалу і враховувати необхідні особливості навчання окремих студентів. Останній варіант зустрічається найчастіше.

Шляхи створення завдань (коротенькі рекомендації):

- Утримуйте тему у голові;
- Обміркуйте, з якими непорозуміннями найімовірніше можуть стикнутися студенти, і запропонуйте завдання на цю тему;
- Спробуйте нагадати собі, як саме Ви приходите до розуміння ідеї або дії під час дискусії. Намагайтеся пояснити це студентам. Запропонуйте завдання, яке допоможе їм відчувати свій особистий шлях розуміння;
- Пригадайте комплекс вправ, які Ви використовували на заняттях, і подумайте, які з них можна перетворити на корисні завдання;
- Візьміть відповідну думку з тексту і запропонуйте студенту відтворити навчальний етюд, у якому йому треба виконати певну роль;
- Якщо Ви наводите графіки, таблиці, ілюстрації, схеми та інші засоби стислої організації інформації, надайте можливість студенту прокоментувати їх, і тільки після цього повідомте свій коментар;
- Спробуйте не надавати важливі правила, висновки, пояснення у готовому вигляді. Тоді Ваш висновок буде мати вигляд пояснення, якому студенти можуть протиставляти свої особисті думки і досягнення;
- Якщо Ви пропонуєте студенту відразу великий обсяг важливих ідей і Ви хотіли б, щоб студент міг їх використовувати, впевніться, що всі вони є «завданнями». Якщо вони пов'язані між собою, Ви можете ознайомити з ними студента за допомогою тільки одного завдання. Або згрупуйте їх та дайте на кожен групу по завданню;
- І найважливіше: ретельно проаналізуйте, для кого Ви пишете навчальний матеріал, задавайте собі питання – Яких дій Ви сподіваєтеся досягти від студента?

А тепер, чого не слід робити:

- Не розміщуйте у тексті незрозумілих завдань (наприклад: «подумайте та запишіть декілька ідей щодо Х». Краще сказати: «Вибери із наступних коментарів ті, що схожі з твоїми ідеями щодо Х»);
- Не розміщуйте завдання, поки не будете впевнені, що студент зможе зробити вдалу спробу розв'язати його. Не вимагайте довгих відповідей;
- Не розміщуйте завдання, поки не будете впевнені в його доцільності, користі для студентів і у тім, чи коштуватиме воно витраченого часу.

Декілька нижче поданих технічних положень призначені допомогти розробнику щодо розміщення завдань у навчальному матеріалі:

- Впевніться, що студент розуміє, чому Ви саме у такий спосіб використали навчальний матеріал при побудові завдань.
- Поясніть обов'язково студенту, чому завдання (особливо складні і комплексні) варто виконувати.
- Проаналізуйте, скільки часу пересічний студент може витратити на Ваше завдання. Повідомте про це студенту.
- Якщо у питанні студента йдеться про незрозумілий зміст і призначення завдання, роз'ясніть студенту, на який обсяг відповіді Ви очікуєте і де її треба записати.
- Для запобігання монотонності завдань, слідкуйте за визначеною рівновагою у самостійній практичній роботі стосовно наявності:
 - Стислих та розгорнутих завдань;
 - Завдань, що вимагають просто відповіді та глибокого обмірковування;
 - Закритих питань та незакінчених питань;
 - Дій за зразком та репродуктивного відтворення;
 - Дій у ситуаціях та частково-пошукових завдань;
 - Завдань щодо структурування тексту та поширених коментарів до запропонованого фрагмента тексту.
- Використовуйте певні види «паузи» для того, щоб допомогти студентам побачити Ваші роз'яснення завчасно, до того, як вони перейдуть до виконання завдання. Існує чимало засобів привернути увагу, наприклад:
 - Зробити посилання;

- Виділити текст;
 - Запропонувати питання;
 - Навести уривок із тексту як цитату, що мотивує сприйняття;
 - Надати цікаві відомості із практичного досвіду;
 - Виділити заголовок і т. ін.
- Візьміть за правило розміщувати свої пояснення (відповіді, коментарі до них, методичні рекомендації щодо самостійної обробки тексту, поради щодо вибору стратегії практичної діяльності та ін.) відразу після «паузи» і застосовувати певні засоби, щоб привернути до них увагу студентів (зменшити або змінити форму шрифту, використати курсив, колір, глибину фону та ін.).
 - Ваші пояснення повинні бути змістовними, розвинутими і вичерпними.

6.3 Структура заняття

Цілісність, знаходячись у залежності від індивідуальних властивостей частин, у той же час визначає, чим вони повинні стати щодо неї.

3.О. Решетова

Структура заняття як системного утворення залежить від тих функцій, що їх воно закликано здійснювати у навчальному процесі, і тієї діяльності, опанування якої очікують розробники від студентів, щоб забезпечити досягнення намічених цілей і особистих освітніх результатів у фаховому і загальнолюдському удосконаленні. Отже структура заняття, у свою чергу, передбачає структурування навчального матеріалу і створення відповідних засобів навчання, структурно-логічний підхід до практичної діяльності як у сенсі її змісту, так і стосовно її організації.

Запропоновані засоби навчання передбачають відповідне структурування змісту занять, виділяючи окремо етапи входження у заняття, основний навчальний процес, його активізуюче та керувальне супроводження і, нарешті, завершальний етап з аналізом отриманих досягнень, оцінкою результатів і підведенням висновків стосовно якості досягнення запланованих цілей.

Перед початком заняття для потреб студента і забезпечення самостійного навчального процесу пропонується розміщувати пояснювальні заголовки, анотацію змісту, заплановані цілі заняття,

структурований зміст, вхідний тест, карту понять та інше методичне забезпечення згідно з обраною викладачем стратегією навчання. Такою виглядатиме «перша сторінка» кожного тижневого заняття, яка є дуже важливою у забезпеченні процесу «поглиблення» у простір дистанційного курсу.

Надавайте Вашому заняттю такий заголовок, щоб студент розумів про що йде мова.

Вона (сторінка) призначена ознайомити студента зі змістом заняття, цілями, що передбачені для формування певних знань і діяльності за допомогою роботи із запропонованим навчальним матеріалом і мають бути досягнуті у процесі самостійної пізнавальної діяльності; планом навчальної діяльності у вигляді переліку тем занять; пропозиціями щодо створення студентом мережі особистого навчально-інформаційного середовища за допомогою наданих ключових слів і словосполучень.

Тут також наведений план роботи (мається на увазі самостійна робота кожного студента над певними темою та інформацією), пропонуються форми діяльності, звіту, контролю, спілкування під час діяльності, та обговорення цікавих або незрозумілих чи складних для самостійного опрацювання питань в асинхронних та синхронних засобах навчального середовища. Наприкінці сторінки наводиться перелік рекомендованої для використання літератури, включаючи електронні ресурси.

Не треба включати дуже багато цілей та формулювати їх складними технічними термінами, яких студент ще не знає, а отже не може будувати на їх підставі власну діяльність.

Така попередня форма представлення структури і змісту майбутньої навчальної діяльності, визначеної у цілях і формах очікуваних результатів, дуже важлива для прогнозування особистої діяльності під час навчання і пошуку необхідної інформації як серед наданої у курсі, так і за межами її. Варіативний перелік можливих форм звіту дає можливість студенту під час навчання опанувати різні засоби виконання роботи як нові і досить неформальні (есе, моделі діяльності), так і вже випробувані на практиці, але в той же час більш досконалі і обмірковані.

«Перша сторінка» має у віртуальному навчальному середовищі «Веб-Клас «ХІІІ» свій спеціальний формат. Але це зовсім не означає, що всі сторінки занять подібні між собою. Вони всі різняться одна від одної, як різняться теми занять, зміст наданої інформації, передбачена навчальна діяльність і професійна та особиста діяльність, що її має сформувати кожне із занять. Певною мірою, сторінки різняться передбаченою особистою діяльністю, і саме тому створення «Першої сторінки» є чи не найвідповідальніше завдання для розробника дистанційного курсу.

Вступ до заняття (1-2 абзаци) привертає увагу студента, зв'язує матеріал заняття з попереднім та дає рекомендації до вивчення. До вступу можна додати структурно-логічну схему, що графічно відображає місце запланованої у даному занятті діяльності у загальній структурі курсу. Але зв'язок матеріалу занять з іншими можна показувати і у тексті.

Ваші заголовки розділів повинні допомагати:

- Знайти частину тексту для роботи;
- Зрозуміти принцип групування розділів;
- Оцінити, які теми викладач вважає найбільш важливими і чому.

Бажано роз'яснити студентам за яким принципом Ви надаєте назву вашим заголовкам, щоб студент звертав на них увагу. Розмірковування над назвами заголовків допоможе Вам структурувати матеріал заняття.

Заголовок повинен мати зв'язок не тільки з текстом, до якого він стосується, але й з іншими заголовками свого рівня.

Після ознайомлення і сприйняття матеріалу заняття для подальшої його обробки студенту потрібен словник. Він допоможе зорієнтуватися у нових термінах, із якими зустрівся студент у занятті, і міститиме посилання на сторінки тексту, де терміни з'явилися вперше.

Заняття закінчується заключним тестом, який може мати вигляд вправи або просто невеличкого тесту. Він повинен складати до 20% терміну вивчення всього заняття.

Якщо студент пройшов заключний тест до початку вивчення матеріалу, рекомендуйте йому звернути більше уваги на спілкування та допомогу іншим студентам.

Після декількох занять бажано зробити вказівник, який складатиметься з упорядкованих за алфавітом ключових слів та посилань на сторінки, де вони згадуються. Рекомендується вносити тільки найбільш важливі слова або виділяти їх жирним шрифтом. Крім того, не зайвим було б дослідити смислові та логічні зв'язки чи послідовність понять і показати їх у вигляді алгоритму або деревоподібної структури.

Така структура:

- Дає можливість студентам знайти потрібну інформацію.
- Робить її розташування більш наочним і зрозумілим, що допомагає у навчанні.

	<p>Проектування структури заняття буде чи не найкориснішою процедурою для розробника, якщо спробувати сформулювати всі можливі види діяльності студентів на протязі заняття, починаючи з першої сторінки і закінчуючи усвідомленням значущості результатів.</p> <p>Пропонуємо Вам зробити модель подібного аналізу, спробувати виявити перехресні взаємозв'язки між видами навчальної діяльності. Ми не маємо сумніву, що модель покаже Вам цікаві збіги та розбіжності щодо запланованих навчальних завдань.</p>
---	---

6.4 Формування розділу

Можна виділити два шари діяльності: поверхневий, тобто саме діяльність, і глибинний – діяльність з виявлення прихованих закономірностей, які містить задача, але відкриття яких не потрібне для здійснення процесу розв'язання. Другий шар викриває себе як результат проявленої активності.

Д.Б. Богоявленська

Ви повинні заздалегідь продумувати всі можливі труднощі студентів і допомагати їм у подоланні їх.

У цьому розділі ми зупинимось на:

- Важливості присутності певного напрямку у навчанні;
- Вивченні правил та визначень;
- Двох стратегіях у навчанні;

➤ Необхідності різноманітності стимулів під час заняття.

Корисно виділяти головну думку кожного параграфу. Це може бути одне речення на початку. Подальші речення – це, найчастіше, обговорення головної думки. Інколи Ви можете виводити її з попереднього матеріалу. В цьому випадку, викладення головної думки розміщується наприкінці параграфу.

Текст Вашого розділу повинен мати інструкції до роботи, немає сенсу робити їх окремо. Краще прямо у тексті сказати, що Ви пропонуєте студенту зробити і як. Укажіть важливі частини тексту і з'ясуйте, що можна пропустити при першому читанні.

Використайте різні підходи для виділення головного тексту, визначень, питань, питань на рефлексію, завдань тощо.

Винятки роблять правило знаменитим.

Веслав
Брудзинський

Вивчення правил та визначень

Це можна зробити, використовуючи наступні вісім «завдань».

1. Аналіз основних ідей. Який це вид твердження? Чи є він визначальним, оцінювальним? Як треба представляти різні види тверджень? Які поняття включає кожне правило? Які є важливі особливості? Якщо нам здається, що студент не володіє тими чи іншими знаннями з теми, то ми повинні передбачити їх пояснення у поточному занятті.

2. Кажіть студентам, чого вони навчаться робити, коли зрозуміють сенс правил або визначень. Ця інформація потрібна студенту, щоб управляти своїм навчанням та спостерігати за прогресом.

3. Забезпечуйте студента всім необхідним. Студенти можуть розпізнати нові ідеї, порівнюючи їх з уже відомими. Ваш аналіз у п. 1 допоміг ще раз відкрити визначення, якими студент уже повинен володіти, щоб засвоїти нове правило або поняття. Для цього мабуть буде корисним включити діагностичні тести. Попередній матеріал або включається у заняття як факультативний, або студента націлюють на інші джерела інформації.

4. Наводьте приклади та «неприклад» до нової ідеї. Треба навести декілька простих прикладів та «неприкладів», щоб указати межі використання ідеї, і крім того, поширювати власний інформаційний простір за рахунок альтернативної інформації. Це треба робити також, щоб студенти розпізнавали приклади та «неприклад».

«Неприклад» – це випадки, коли студентам нова ідея здається на перший погляд вдалою і пристосованою до даної ситуації, а на-

справді це не так, адже не всі критерії і характеристики поняття були розглянуті попередньо. Наприклад: кит, морські змії – не риби.

Упевніться, що Ваші перші приклади упорядковані. Що стосується переходу від конкретного до абстрактного, то краще запропонувати прості приклади щодо «неприкладів» перед узагальненням. Малюнок риби більш конкретний, за опис словами. Опис словами конкретніший від простого визначення.

5. Зв'яжіть нову ідею з досвідом студента. Коли Ви наводите приклади, щоб запропонувати нову тему або намагаєтеся роз'яснити її за допомогою аналогій, спитайте себе – чи взагалі знають студенти що-небудь із того, про що Ви розповідаєте. Чи зв'язані Ваші приклади та аналоги з досвідом студентів?

6. Примушуйте студентів використовувати ідеї. Запросіть студентів показувати свої вміння щодо використання нових ідей перед продовженням навчання.

7. Давайте студентам відповіді на завдання. Ваш матеріал повинен включати способи, за допомогою яких, час від часу, роботи студентів будуть переглядатися та коментуватися.

8. Давайте студентам можливість практикуватись з пошуком і використанням нових ідей.

Засоби:

1. Включати ці теми до коротких підсумків курсу;
2. Повертатися до цих тем або порівнювати їх із правилами та визначеннями наступних занять;
3. Включати питання, зв'язані з попередніми темами, до тестів та завдань.

Дві основні стратегії навчання:

1. Ми можемо дати студентам правило, потім продемонструвати його прикладом використання, а потім надати студентам приклад, до якого їм належить уживати нове правило.

2. Ми можемо показати студентам групу прикладів та «неприкладів» застосування нової ідеї, потім запросити їх виділити схожості та розбіжності цих прикладів, а далі допоможемо їм прийти до правила.

Різні стимули:

- Перегляньте матеріал та визначте, де і за яких умов він може здаватися нудним. Внесіть різноманітність.
- Запобігайте суцільного тексту.

- Використовуйте карти, діаграми, графіки, старі гравюри, малюнки, карикатури, фотокартки. Інколи корисно розділ повністю зробити з ілюстрацій, а потім надати неповні пояснення і коментарі і попросити студентів доповнити цю роботу.
- Розбивайте сторінку на дві колонки, одна для тексту, друга для ілюстрацій тощо. Можна цю процедуру виконувати тільки з частиною сторінки. Тоді різноманітність в організації тексту сприятиме активності сприйняття.

Використовуйте:

- Список – із коментарем.
- Матеріал у рамці.
- Надруковані цитати, які мають відношення до теми.
- Блоки тексту навколо малюнка із стрілками до частин малюнка. Навіть краще розмістити текст на полі малюнка поблизу від потрібних фрагментів.
- Матеріал, надрукований іншим шрифтом.

Змінійте стиль викладання. Ви повинні змінювати інтонацію матеріалу при переході від розділу до розділу. Інколи Ви можете запевняти студентів у чомусь, інколи – провокувати. Інколи Ви будете послідовно роз'яснювати складний матеріал, іншим разом – наводити свій досвід вивчення предмету та використовувати його. Будьте доброзичливим та товариським, але спілкуйтеся з повагою, як із студентами, так і з обговорюваною темою.

Спробуйте драматизувати текст. Багато хто любить прочитати, як ці ідеї вплинули на людей. Розкажіть, що видатні вчені зробили, що з ними сталося. Різноманітність завдань у навчальному процесі може виконувати декілька функцій: сприяти адаптації студентів щодо виконуваної діяльності, підвищувати пізнавальний інтерес і мотивацію до навчання, знайомити студентів з альтернативним стилем мислення і корисними аспектами його застосування, спрямовувати студентів на пізнавальний пошук на прикладі зміни складності запропонованих завдань, навчати студентів перекодуванню інформації, використовуючи різні заходи щодо її передачі у тексті та ін.

Завдання можна поділити:

- За рівнем складності.
- По типах завдань (малювання, розрахунки, спостереження, обговорення, виготовлення).
- За манерою запису відповідей (галочка у боксі, вставка слова тощо).

- За ступенем завершеності вихідних даних.
- За використанням певної проблемної ситуації з метою активізувати пошукову діяльність.

Таблиця

Можлива структура розділу

Елементи розділу	Мета елемента
1. Вступ.	Зацікавити студента, пояснити, що його очікує; допомогти йому підготуватися до того, що його чекає.
• Питання-орієнтири	• Питання, написані в неофіційному стилі, поставлені для того, щоб сфокусувати увагу студента.
• Визначення мети	Допомагають студенту побачити, що саме очікується від нього.
2. Текст 1.	2. Представляє зміст розділу.
• Тест 1 до самоконтролю	• Мета тексту 1.
• Перевірка й аналіз тесту 1	• Допмагає студенту оцінювати свою відповідь.
3. Текст 2: реальна ситуація	3. Допмагає студенту застосувати зміст розділу в ситуації «з життя»
4. Вправи на базі реальних ситуацій	4. Мета тексту 2.
5. Текст 3.	5. Надає необхідну інформацію.
6. Вправи для самоперевірки, з аналізом.	6. Надає необхідну практику по текстах 1,2. Допмагає студенту застосувати зміст розділу у власній ситуації.
7. Текст.	7. Дає детальні приклади, необхідні для мети 3.
• Тест 2 до самоконтролю	• Базується на попередніх прикладах
• Аналіз тесту 2	• Дає студентам можливість оцінити свій прогрес.
8. Резюме.	8. Нагадує студенту основні ідеї.
9. Завершальні коментарі.	9. Показує зв'язок з наступним розділом.
• Завдання	За матеріалами тестів1-3.
• Питання на повторення	Дає можливість ще раз перевірити засвоєння матеріалу.
10. Додаткове завдання.	10. Допмагає студентам, яким треба більше працювати (практика на більш високому рівні).

Діалог

При роботі індивіда з текстом між ними виникають стосунки внутрішнього діалогу. Взагалі, мислення це завжди діалог, і внутрішній діалог є обов'язковою компонентою продуктивного мислення особистості. Мова через текст одночасно здійснює мислення і дію. Отже, для того, щоб активізувати процес такого діалогу, треба до тексту вбудовувати відкриті питання за змістом. Оскільки задане питання після його мисленнєвого вимовлення не

Чим складніша суб'єкт-суб'єктна взаємодія, тим глибшим буде проникнення у внутрішній світ, тим довершенишим буде відтворення цього світу.

О.М. Матюшкін

щезає, а існує у свідомості того, хто має відповіді, пізнавальна діяльність активізується, а знання систематизуються для підготовки до можливої відповіді.

Оскільки в дистанційному курсі зовнішнє спілкування (з тьютором і колегами) не є присутнім постійно і не може супроводжувати кожен крок пізнавальної діяльності студента, необхідно передбачати внутрішній діалог у тексті. Це можна передбачити такими засобами:

- Подаючи інформацію не в констатуючій манері, а у вигляді обговорення.
- Включаючи до оповідального тексту риторичні й інші питання, при необхідності відразу ж можна запропонувати їхній аналіз і варіанти відповідей.
- Структуруючи текст на окремі одиниці, супроводжуючи їх альтернативними підходами і точками зору щодо викладеного матеріалу.
- Перемежовуючи лінійний текст іншими засобами передачі інформації, як то: схеми, таблиці, діаграми, малюнки, висловлення відомих діячів і ін. Бажано супроводжувати засоби наочності поясненням, що не повторює за своєю формою (не за змістом) сказане раніше в тексті.
- Супроводжуючи текст відкритими питаннями, розрахованими на рефлексію студентів: дати спочатку приклад пошуку відповіді на таке питання.
- Супроводжуючи постійно навчальний текст словником, який може розташовуватися поряд на полях.
- Виділяючи якнайчастіше в тексті та аналізуючи можливі варіативні чи парадоксальні ситуації, показувати світоглядну значущість розглянутої інформації, її гуманістичну, культурну, соціальну роль, якщо це можливо і має місце, в об'єктивній реальності.

Питання

Питання – загальний засіб допомогти студенту закріпити зміст або оцінити розуміння змісту. Крім цього, питання забезпечують і активізують спілкування студента із змістом як інформацією. Характеристики питання включають відповідність до змісту і мети,

до розміщення. Питання мають безпосередньо відбивати мету навчання та повинні існувати протягом усього заняття.

Якщо ми задаємо людині питання, ми впевнені, що вона обов'язково відповість. Щоб полегшити їй процес пошуку інформації для відповіді, ми будемо ланцюжок питань, де кожне з них поступово наближає нас до очікуваної відповіді. Наприклад, у темі спорту можна запропонувати наступний ланцюжок питань: Чи займаєтеся Ви спортом? Яким видом спорту? Як Вам подобається гольф? Чи брали Ви коли-небудь участь у змаганнях з гольфа?

Кожне питання немовби розкриває, поширює зміст попереднього. Питання мають бути побудовані у такий спосіб, щоб увага зосереджувалася на розв'язанні проблем, а не на самих проблемах.

Питання можуть бути декількох типів залежно від функції, яку вони виконують у роботі з інформацією.

1. Питання дають нам можливість і передати, і отримати необхідну інформацію. Це інформаційні питання. Вони бувають двох видів: щодо інформації, яка мається на увазі, і щодо сповіщеної інформації. Останній тип створює процес «підсвідомого кодування». Таке питання складається з двох частин – ствердження й питання.

2. Питання, що виказують увагу. Питання можуть допомагати активному сприйняттю, яке характеризується здатністю відповідати на питання.

3. Заспокійливі питання.

Наприклад: Що ми можемо зробити, щоб виправити власну помилку?

4. Питання, спрямовані на контакт. Контакт можна налагодити будь-яким питанням, якщо воно покаже, що ви зацікавлені проблемами співбесідника.

Отже питання мають велику силу. Вони завжди містять у прихованому або явному вигляді важливу інформацію, яка змушує людину замислитися, зосередитися на результаті, підказують новий аспект розмови чи діяльності. Вірно сформульовані, вони об'єднують людей, допомагають активному сприйняттю, діють заспокійливо, допомагають налагодити контакт.

Неправильне використання підсилювальних засобів зменшує смисл висловлювання і відволікає увагу (слова: такий, дійсно, безперечно). Може бути, у деякому сенсі, схоже, що... – це розмиті вислови. Треба висловлюватись більше стверджено, наприклад: Прекрасна ідея...

Коли ми обмірковано задаємо собі питання, наш розум витягує на поверхню безліч корисної інформації:

Це може бути перелік відповідей на питання (варіантів). Питання привертає Вашу увагу до того, що відбувається після прийняття рішення. Воно немовби вбачає, що рішення вже прийняте, і треба подумати, як його реалізувати.

Відкрите питання найчастіше дозволяє отримати значно більший обсяг інформації. На нього не можна відповісти малою кількістю слів. І вона, як правило, вимагає аргументації (обґрунтування) відповіді.

Слова у реченні можна переставляти (робити інверсію), і це буде впливати на значення слів і речення взагалі, а також вказувати емоційний стан речення, або розмови в цілому.

Рефлексія

Пошук доказів за умов діалогу виступає як реальна творчість.

О.М. Матюшкін

Специфічне завдання рефлексії (що порівнює вихідну остаточну діяльність) полягає в тому, щоб побачити і виділити у побудованому процесі діяльності якісь нові утворення, що

можуть бути засобами для побудови нових процесів діяльності. Іде порівняння раніше засвоєних процесів діяльності з надбаними новими засобами, що дає продуктивний аналіз процесів, а також завдань, об'єктів і результатів діяльності. Результат рефлексії – це виділення нових засобів побудови діяльності як реалій, які можуть бути засвоєні надалі у формі способів діяльності для використання на практиці.

Якщо студенту запропоноване завдання на рефлексію, це означає, що йому належить переглянути весь навчальний матеріал з визначеної теми, проаналізувати його, вибрати основні повідомлення, які розкривають смисл, потім розглянути їх з точки зору зазначеного напрямку рефлексії, а потім, врахувавши всі наявні характеристики і зв'язки, висловити власний погляд.

Обміркуйте, яку роль відіграє рефлексія у визначенні доцільності та якості вже здійсненої діяльності. Як рефлексія може удосконалювати діяльність, і як вона спрямовує проектування майбутньої діяльності?